

Teorie národního hospodářství

Studenti PF UK

Vypracované otázky ke zkoušce

2011

Tento text vznikl jako příprava na ústní zkoušku z předmětu Teorie národního hospodářství, vyučovaného na právnické fakultě UK. Text vytvořili sami studenti druhého ročníku, nemusí tedy být i přes veškeré korektury zcela správný a autoři nepřebírají žádnou odpovědnost za výsledek zkoušky. Texty byly vytvořeny na wiki studentů PF UK <http://ius.tulacek.eu/>.

Soubor vygenerován: 16.12.2011, 03:49

Obsah

A	Předmět a metody národohospodářské teorie	1
A.71	Předmět národohospodářské teorie a její základní kategorie	1
	Předmět	1
	Základní ekonomický problém	1
	Definice národohospodářské teorie = ekonomie:	1
	Ekonomie x ekonomika	1
	Kategorie národohospodářské teorie	2
A.30	Hlavní historické a současné směry ekonomického myšlení	2
	Merkantilismus	2
	Fyziokraté	3
	Klasická politická ekonomie	3
	Marxismus	4
	Německá historická (ekonomická) škola	4
	"Marginální revoluce" → Neoklasická ekonomická škola	4
	Neoklasická ekonomická škola	4
	Keynesiánství	5
	Chicagská škola	6
	Monetarismus	6
	Institucionalismus	6
	Hlavní názorové proudy soudobé ekonomie	6
B	Základní ekonomické pojmy a principy	8
B.98	Základní ekonomické principy a modely, metodické chyby ekonomického uvažování	8
	Základní ekonomické principy	8
	Přínosy a náklady	8
	Porovnání na základě peněžních hodnot	8
	Racionalita a vlastní zájem	9
	Náklady alternativ a utopené náklady	9
	Uvažování v mezních (marginálních) veličinách	9
	Ekonomická efektivnost	9
	Ekonomická rovnost	9
	Ekonomické modely	9
	Metodické chyby ekonomického uvažování	10
B.54	Náklady alternativ a utopené náklady, ilustруйте na příkladech	10
	Náklady alternativ	10
	Utopené náklady	11
B.97	Základní ekonomické otázky, typy a odlišnosti ekonomických systémů	11
	Základní ekonomické otázky	11
	Typy a odlišnosti ekonomických systémů	12
B.17	Ekonomická efektivnost, Paterovo a Kaldor-Hicksovo kritérium efektivnosti	13
	Ekonomická efektivnost	13
	Paretova a Kaldor-Hicksova efektivnost	14
	Ukazatelé ekonomické efektivnosti	15
	Efektivita a rovnost	15
B.85	Trhy výrobních faktorů, jejich úloha, specifika a regulace	15
	(Nájemní) trhy výrobních faktorů	15
	Výrobní faktory	16
	Národní důchod	17
B.89	Typy ekonomických subjektů, jejich postavení a úloha v národním hospodářství	17
B.49	Model ekonomického koloběhu	17
	Rovnováha v modelu ekonomického koloběhu	19
	Zahrnutí cen do modelu ekonomického koloběhu	20
	Ekonomická nerovnováha	20
B.55	Národohospodářské agregáty a jejich význam	21
	HDP	21
	Inflace	21

Nezaměstnanost	21
Platební bilance	21
B.46 Metody měření HDP	22
Metoda výrobní	22
Metoda důchodová	22
Metoda výdajová	22
C Tržní systém a státní ekonomická regulace	23
C.82 Trh a tržní systém, typy trhů	23
Trh v užším pojetí	23
Trh v širším pojetí	24
Tržní systém	24
C.87 Tržní cena a její funkce	25
Cena	25
Tržní rovnováha	25
Funkce ceny	27
C.7 Cenová a necenová konkurence, principy marketingu	29
Marketing a jeho cíle	29
Konkurence a její typy	29
Marketing a jeho definice	30
C.31 Hospodářská politika, její cíle, druhy a účinnost, magický čtyřúhelník	32
Hospodářská politika	32
Základní hospodářské cíle	32
Hospodářskopolitické nástroje	32
Druhy hospodářské politiky	32
Účinnost hospodářské politiky	33
C.88 Tržní selhání, jeho druhy a příčiny, ilustруйте na příkladech	33
Nedokonalá konkurence	33
Externality	33
Veřejné statky a neúplné trhy	34
Asymetrické informace	34
C.90 Veřejná a soukromá řešení tržních selhání	34
Veřejná řešení tržních selhání	35
Soukromá řešení tržních selhání	35
C.75 Státní regulace trhů, ceny ve smíšené ekonomice	36
Regulace trhů	36
Ceny ve smíšené ekonomice	37
C.73 Selhání vlády a jeho příčiny	38
Důvody vládního selhání	38
D Poptávka, nabídka a tržní cena	39
D.10 Zákon poptávky, zákon nabídky, zákon poptávky a nabídky, zákon jedné ceny	39
Zákon poptávky	39
Zákon nabídky	41
Zákon poptávky a nabídky	42
Zákon jedné ceny	42
D.8 Cenová, důchodová a křížová elasticita poptávky	43
Pružnost poptávky	43
Cenová elasticita poptávky	43
Pružnost poptávky a celkové spotřebitelské výdaje	43
Poptávka v krátkém a dlouhém období	44
Poptávka na jednotlivém trhu a poptávka po zboží jednoho prodávajícího	44
Křížová pružnost poptávky	44
Důchodová pružnost poptávky	44
D.70 Přebytek výrobce a spotřebitele, efektivita tržní rovnováhy	44
Přebytek spotřebitele	44
Přebytek výrobce	45
Celkový přebytek	46
Tržní rovnováha	46
Efektivita tržní rovnováhy	47
D.77 Státní zásahy do cen, jejich příčiny, důsledky a efektivita	47
Přímé státní regulace	47
Nepřímé státní regulace	47
Příčiny	47
Důsledky	47
Efektivita	47

E	Rozhodování, ekonomika a správa firem	49
E.9	Cíle, náklady, příjmy a zisk firmy	49
	Cíle	49
	Náklady	49
	Zisk	50
	Příjmy	51
E.35	Implicitní a explicitní náklady firmy, ekonomický a účetní zisk	51
	Implicitní a explicitní náklady firmy	51
	Ekonomický a účetní zisk	51
E.61	Normální zisk firmy, ekonomická renta a její dobývání	52
	Firma	52
	Explicitní náklady a implicitní náklady	52
	Ekonomický a účetní zisk	52
	Normální zisk	52
	Ekonomická renta	52
E.53	Náklady a nákladové křivky firmy, analýza firemních nákladů	53
	Celkové náklady dělíme na	53
	Průměrné celkové náklady	54
	Mezní náklady firmy	54
	Produkční funkce firmy	54
	Mezní produkt práce/mezní produkt kapitálu	54
	Průběh nákladových křivek	55
E.44	Marginální náklady a jejich význam	57
	Stav firemní rovnováhy	57
	Význam marginálních nákladů	57
	Rozhodování o zastavení činnosti	58
	Uzavření vs. ukončení činnosti	58
E.99	Zákon klesajícího mezního produktu, princip úspor z rozsahu	58
	Princip úspor z rozsahu	58
E.25	Financování firmy, finanční ukazatele a jejich funkce při řízení firmy	59
	Finanční zdroje firmy	59
	Cíle financování	59
	Krátkodobé a dlouhodobé financování	59
	Základní principy finančního řízení firmy	60
	Finanční ukazatele	60
E.96	Význam a struktura rozvahy firmy	61
	Struktura rozvahy	62
	Majetková struktura podniku - aktiva	62
	Kapitálová struktura podniku - pasiva	62
E.21	Ekonomický pohled na vybrané právní formy podniků, jejich výhody a nevýhody	64
	Specifické firmy	66
E.18	Ekonomické aspekty správy korporací	67
	Správa korporace	67
	Corporate governance	68
	Vnitřní a vnější model corporate governance	68
	Vnější model	68
	Vnitřní model	68
	Problém pán a správce	69
F	Struktura trhu, typy konkurence a konkurenční politika	70
F.78	Struktura trhu a tržní síla, relevantní trh	70
	Struktury trhu	70
	Tržní síla	71
	Relevantní trh	71
F.15	Efektivnost dokonalé konkurence	71
F.83	Trh dokonalé konkurence a postavení firmy na tomto trhu	72
	Efektivnost dokonalé konkurence	73
	Dokonalá konkurence a reálné trhy	73
	Reálně existující případ dokonalé konkurence	73
F.58	Nedokonalá konkurence, příčiny vzniku a hlavní typy, ztráta blahobytu v podmínkách nedokonalé konkurence	73
	Konkurence	73
	Omezení konkurence	74
	Dokonalá konkurence	74
	Nedokonalá konkurence	74
	Důsledky nedokonalé konkurence	74
	Typy nedokonalé konkurence	74
	Konkurenční, prokonkurenční či protitrustová politika	77
F.33	Chování firem v podmínkách dokonalé a monopolistické konkurence	77

Konkurence	77
Dokonalá konkurence (na nabídkové straně trhu)	78
Nedokonalá konkurence	78
Monopolistická konkurence	78
F.34 Chování firem v podmínkách oligopolu a monopolu	79
Oligopol	79
Monopol	80
F.42 Konkurenční politika, antimonopolní zákonodárství, regulace přirozených monopolů	81
Konkurenční politika	81
Protimonopolní zákonodárství	81
Regulace přirozených monopolů	82
Ochrana hospodářské soutěže v EU a ČR	83
G Kapitál a kapitálové trhy	84
G.40 Kapitál, jeho vznik, formy a funkce	84
Co je to kapitál	84
Vznik kapitálu	84
Formy kapitálu	84
Kapitálový trh	85
G.37 InSTITUTE kapitálového trhu a jejich význam	85
Institute kapitálového trhu	85
Institute spojené s trhy cenných papírů	85
Institute finančního zprostředkování	86
Stádní chování investorů	87
G.52 Nabídka, poptávka a rovnováha na trhu kapitálu	87
Nabídka na kapitálovém trhu	87
G.3 Aktiva, jejich druhy a vlastnosti, stanovení ceny aktiv	89
Aktiva	89
Druhy a vlastnosti	89
Výnosy, ceny, rizika aktiv	89
Míra výnosu aktiva	89
P/E (Price/Earnings ratio)	89
Tržní cena aktiv	89
Neriziková aktiva	90
Investiční riziko	90
Postupy investování	90
G.39 Investování a spekulace, vznik a důsledky "investičních bublin"	90
Některé relevantní pojmy	90
Investování prostředků na kapitálových trzích	91
Investiční bublina	91
G.79 Subjekty kapitálového trhu	92
G.67 Primární a sekundární kapitálové trhy a jejich význam	94
Vznik kapitálu	94
Trh kapitálu	94
Primární a sekundární trh	95
Primární kapitálový trh	95
Sekundární kapitálový trh	95
H Trh práce, zaměstnanost a rozdělení příjmů	96
H.65 Poptávka a nabídka na trhu práce, vliv substitučního a důchodového efektu na nabídku práce	96
Nabídka práce	96
Poptávka práce	97
Trh práce	97
H.84 Trh práce (poptávka, nabídka a rovnováha)	98
Poptávka po práci a nabídka práce	98
Rovnováha na trhu práce	99
Grafy	99
H.86 Tržní a netržní faktory determinace mezd, mzdová strnulost, jej příčiny a důsledky	100
Specifické faktory determinace mezd	100
Mzdová strnulost	101
H.59 Nezaměstnanost, příčiny, druhy a měření, vztah nezaměstnanosti a inflace	101
Dělení nezaměstnanosti	102
H.72 Rozdělení důchodů, nerovnosti v důchodech, přerozdělovací procesy a jejich nástroje	103
Rozdělení mezd a příjmů	103
Sledování mzdové (příjmové) nerovnosti	103
Přerozdělování příjmů a jeho nástroje	104

I	Peníze a měnová politika	105
I.63	Peníze, jejich funkce a formy, úloha zlata v dějinách	105
	Peníze	105
	Funkce peněz	105
	Formy peněz	106
	Úloha zlata v dějinách	106
I.94	Vymezení peněz, peněžní zásoba a peněžní agregáty	106
	Vymezení peněz	106
	Peněžní zásoba a peněžní agregáty	106
I.41	Komoditní peníze, zlatý standard, peníze s nuceným oběhem	107
	Komoditní peníze	107
	Zlatý standard	107
	Nucený oběh	107
I.51	Nabídka a poptávka na trhu peněz, cena peněz, výnosová křivka	108
	Nabídka po penězích	108
	Poptávka po penězích	108
	Faktory ovlivňující poptávku po penězích	108
	Poptávka po penězích a úroková míra	108
I.5	Bankovní systém, tvorba peněz a peněžní multiplikátor	109
	Peněžní multiplikátor	110
I.50	Monetární politika a její nástroje	110
	Cíle MP	110
	Cílování inflace	111
	Nástroje MP	111
	Omezení regulace peněžní zásoby	111
	Nezávislost centrální banky	112
	Funkce bankovního systému	112
I.56	Nástroje expanzivní fiskální a monetární politiky, jejich význam a účinnost	112
	Expanzivní monetární politika	112
	Expanzivní nástroje monetární politiky	112
	Expanzivní fiskální politika	113
I.57	Nástroje restriktivní měnové a rozpočtové politiky, jejich význam a účinnost	114
	Restriktivní monetární politika	114
	Restriktivní nástroje monetární politiky	114
	Restriktivní fiskální politika	114
I.6	Bezprostřední a konečné cíle měnové politiky, cílování inflace	115
	Bezprostřední cíle měnové politiky	115
	Konečné cíle měnové politiky	115
	Cílování inflace	115
I.43	Kvantitativní teorie peněz a cen, Fisherova rovnost	115
	Fisherova rovnost	115
	Z historie	116
I.62	Omezení měnové a fiskální politiky	116
	Měnová politika	116
	Rozpočtová politika	117
I.45	Měnová báze a tvorba peněz, peníze jako dluh	118
	Měnová báze	118
	Tvorba peněz	119
	Peníze jako dluh	120
I.14	Diskontní, lombardní a repo sazba jako měnové nástroje	120
	Úrokové sazby České národní banky	121
I.29	Funkce a nástroje centrální banky	122
	Centrální banka	122
	Funkce centrální banky	122
	Nástroje centrální banky	122
	Nezávislost	123
	Česká národní banka	124
I.60	Nezávislost a odpovědnost centrální banky	124
	Nezávislost centrální banky	124
	Odpovědnost centrální banky	124
I.36	Inflace a její měření, druhy, příčiny a důsledky inflace, inflační daň	125
	Metody výpočtu	125
	Využití ukazatelů inflace	126
	Závažnost inflace	126
	Příčiny inflace	126
	Dopady inflace	126
	Protiinflační politika	127

I.12	Inflační daň	127
	Deflace, její příčiny a důsledky, past likvidity a kvantitativní uvolňování	127
	Deflace	127
	Past likvidity	128
	Kvantitativní uvolňování	128
J	Hospodářský růst	129
J.80	Teorie hospodářského růstu	129
	Hospodářský růst a jeho zdroje	129
	Příčiny hospodářského růstu	129
	Produktivita a její faktory	130
	Růstová politika	130
	Politika nabídkové stránky ekonomiky	131
	Výhody a nevýhody hospodářského růstu	131
J.69	Produktivita práce a kapitálu a jejich faktory, politika nabídkové strany	132
	Produktivita	132
	Produktivita práce	132
	Produktivita kapitálu	133
	Politika nabídkové stránky ekonomiky	134
J.22	Ekonomický růst a rozvoj, zdroje a typy růstu, růstová politika	134
	Zdroje (typy) ekonomického růstu	134
	Růstová politika	135
	Důsledky hospodářského růstu	136
K	Hospodářský cyklus a stabilizační politika	137
K.32	Hospodářský cyklus, jeho příčiny a fáze	137
	Fáze	137
	Typy hospodářských cyklů podle délky	137
	Příčiny hospodářského cyklu	138
	Pojmy	138
K.66	Poptávkové a nabídkové šoky, jejich vliv na recesi	138
	Model souhrnné poptávky a nabídky	138
	Model souhrnné poptávky	139
	Průběh souhrnné nabídky	141
K.38	Investiční akcelerátor a multiplikátor a jejich význam pro průběh hospodářského cyklu	144
	Vývoj spotřebních a investičních výdajů	144
	Investiční akcelerátor a multiplikátor	144
K.26	Finanční a měnová krize, možné příčiny a důsledky	145
	Druhy finanční krize	145
	Finanční krize	145
	Bankovní panika	146
	Měnová krize	147
K.10	Cíle, principy a nástroje stabilizační politiky	148
	Ovlivňování agregátní poptávky	148
	Koordinace monetární a fiskální politiky	149
	Problémy fiskální politiky	150
	Problémy monetární politiky	150
K.2	Agregátní poptávka a nabídka, potenciální a reálný produkt	151
	Agregátní poptávka	151
	Agregátní nabídka	151
	Potenciální HDP	152
	Reálný HDP	152
	Ekonomická rovnováha a ekonomické výkyvy	153
K.4	Automatické stabilizátory a jejich funkce, vysvětlete na příkladu	153
	Jednorázová záměrná opatření (diskrétní) a vestavěné (automatické) stabilizátory	153
	Vztah požadavku na vyrovnaný státní rozpočet a automatických stabilizátorů	154
K.27	Fiskální multiplikátory, efekt vytěsňování	154
	Expanzivní fiskální politika	154
	Fiskální multiplikátor	155
	Efekt vytěsňování	155
	Celkový účinek fiskální expanze	155
K.20	Ekonomické multiplikátory a jejich význam (Keynesův multiplikátor, peněžní multiplikátor, fiskální multiplikátor)	155
	Příklady multiplikátoru	155
	Keynesův multiplikátor	156
	Peněžní multiplikátor	156
	Fiskální multiplikátor	157

K.28 Fiskální politika, její cíle a nástroje	157
Fiskální politika	157
L Státní rozpočet a daňový systém	159
L.93 Veřejné finance, jejich funkce a složky, státní rozpočet a jeho deficity	159
Veřejné finance	159
Rozpočtová soustava	159
L.76 Státní rozpočet, základní struktura jeho příjmové a výdajové stránky	160
Příjmy státního rozpočtu	161
Výdaje státního rozpočtu	161
Typy rozpočtu	161
L.11 Daně, jejich druhy a ekonomické vlastnosti, daňová politika	163
Principy daňového systému	165
L.16 Efektivnost zdanění, daňové břemeno a „náklady mrtvé váhy“, Lafferova křivka	165
Efektivnost zdanění	165
Dopad daní	166
Náklady mrtvé váhy	166
Lafferova křivka	167
L.23 Euro a Maastrichtská kritéria, Pakt stability a růstu	167
Euro - bleskový úvod	167
Historie eura	168
Maastrichtská kritéria	168
Pakt stability a růstu	168
Aktuality o euru	169
M Mezinárodní ekonomické vztahy	170
M.1 Absolutní a komparativní výhody v mezinárodním obchodě, vysvětlete na příkladu	170
Příčiny	170
Absolutní výhoda	170
Komparativní výhoda	170
M.48 Mezinárodní měnové vztahy, devizové trhy, optimální měnové zóny	171
Devizové trhy a měnové kurzy	171
Mezinárodní měnový fond a brettonwoodský systém	174
Optimální měnové zóny	174
Mezinárodní obchod	175
M.64 Platební a obchodní bilance, jejich struktura a význam	176
Platební bilance	176
Obchodní bilance	177
M.13 Devizové režimy a jejich národohospodářské důsledky	179
Fixní (pevný) směnný kurz	180
Flexibilní (plovoucí) kurzy	180
Brettonwoodský měnový systém	180
Kurz dvoustranný a vícestranný, nominální a reálný	181
Devizové režimy a hospodářská politika	182
M.47 Mezinárodní ekonomická integrace a její formy, globalizace ekonomiky	183
Hlavní cíle mezinárodní ekonomické integrace:	183
Stupně integrace	183
Mezinárodní organizace	184
Ekonomická globalizace	184
M.95 Vývoj evropské ekonomické integrace, jednotný vnitřní trh, hospodářská a měnová unie EU	184
Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO)	184
Evropské společenství pro atomovou energii a Evropské hospodářské společenství	185
Evropská společenství	185
EU a nové členské státy	185
Jednotný vnitřní trh	185
Hospodářská a měnová unie (HMU)	186
Konvergenční kritéria, Pakt stability a růstu, Euroskupina	186
N Základy ekonomie veřejného sektoru	194
N.24 Externalita, jejich příčiny, důsledky a řešení	194
Negativní externalita	194
Pozitivní externalita	195
Řešení	195
N.81 Transakční náklady a Coaseův teorém	198
Ronald Harry Coase	198
Transakční náklady	198

Coaseho teorém	199
N.92 Veřejné a částečně veřejné statky, společné zdroje	200
Statky čisté a částečně veřejné	201
Společné zdroje a veřejně poskytované soukromé statky	202
Veřejné a soukromé poskytování statků	203
N.74 Soukromé a veřejné statky, veřejné poskytování statků	203
Soukromé statky	203
Veřejné statky	203
Statky částečně veřejné	204
Společné zdroje	204
Veřejně poskytované soukromé statky	204
N.68 Principy ekonomické teorie veřejné volby	205
Problémy veřejné volby	206
Racionální neznalost	206
Zájmové skupiny	206
N.91 Veřejná produkce statků, její příčiny a důsledky	206
Příčiny veřejné produkce	207
Problémy veřejné produkce	207
Soukromá výroba veřejných statků	207
N.19 Ekonomické chování byrokracie	207
Ekonomické charakteristiky úřadu	208
Motivace byrokracie	208
Příčiny růstu úřadů	208
1 Seznam otázek	209

Okruh M

Mezinárodní ekonomické vztahy

M.1. Absolutní a komparativní výhody v mezinárodním obchodě, vysvětlete na příkladu

- Příčinou vzniku mezinárodního obchodu je výhodnost směny, protože některé země jsou schopny produkovat určité statky efektivněji než jiné (tzn. s nižšími náklady)

Příčiny

437

- Cena kvalifikované pracovní síly a kapitálových zdrojů
- Dostupnost určitých technologií
- Rozdílné klimatické podmínky
- → tyto rozdíly podmiňují **mezinárodní specializaci národních ekonomik** na výrobu určitých zboží a služeb
- Tato specializace umožňuje zvýšit objem vyráběné produkce, což má za následek **úspory plynoucí ze zvýšeného rozsahu výroby**
 - To, co se nespotřebuje doma, vyváží se do zahraničí

Absolutní výhoda

438

- Může-li národní hospodářství vyrábět určité zboží s absolutně nižšími náklady nežli jiné, říkáme, že má ve výrobě tohoto produktu absolutní výhodu
- Absolutně nižší náklady – žádný obchodní partner (země) nevyrábí dotyčný produkt levněji
- Specializací na tyto výrobky výměnou za jiné (které pro státy není tak efektivní vyrábět / vyrábět je nejsou schopny) dosahují tyto ekonomiky vyšší úrovně blahobytu, než pokud by se snažily vyrobit všechno samy
- Absolutní výhody umožňují produkovat zboží při nižších nákladech než v zahraničních zemích
- Příklad 1: Právník, který je nejlepší písař ve městě, má absolutní výhodu ve znalosti práva i v rychlosti psaní oproti sekretářce.
- Příklad 2: Kanada má absolutní výhodu v pěstování pšenice, Kuba má absolutní výhodu ve výrobě doutníků, proto se každá ze zemí specializuje na svoji oblast

Komparativní výhoda

439

- Je mnohem častější - mezi každými dvěma zeměmi existuje komparativní výhoda. Tedy i když porovnáme Somálsko a USA, najdeme dva produkty, u kterých by se vyplatilo, kdyby se na ně každá ze zemí specializovala.
- Podmínky absolutních výhod většina ekonomik nemá
- Pokud jsou náklady alternativ národního hospodářství při výrobě určitého statku nižší než u jiných ekonomik, říkáme, že má ve výrobě tohoto produktu komparativní výhodu
- **Náklady alternativ = náklady ušlých příležitostí** (ekonomický subjekt se vzdá jiného statku nebo jiné činnosti ve prospěch toho nejhodnotnějšího statku nebo činnosti)
- Příklad britského ekonoma Davida Richarda (1722 – 1823), který poukazoval na výhody volného obchodu a jeho výhodnost demonstroval na komparativních výhodách
- Jedna země může se ziskem dovážet určité zboží ze země jiné, i když by byla schopna toto zboží vyrábět laciněji než jeho exportér

- **Portugalsko za rok vyrobí**
 - * *X sudů vína, na výrobu potřebuje 80 dělníků*
 - * *Y sudů látky, na výrobu potřebuje 90 dělníků*
- **Anglie za rok vyrobí**
 - * *X sudů vína, na výrobu potřebuje 120 dělníků*
 - * *Y sudů látky, na výrobu potřebuje 100 dělníků*
- Portugalsko je schopno vyrábět víno i látky efektivněji než Anglie, protože potřebuje méně dělníků. Říkáme tedy, že má absolutní výhodu při výrobě vína i látky. Přesto je Anglie při porovnání v jedné komoditě relativně lepší (to zjistíme poměrem dělníků, kteří jsou potřeba na výrobu daného statku). V tomto případě má tedy Portugalsko komparativní výhodu ve výrobě vína, a proto se mu vyplatí specializovat se pouze na tento produkt (ušetří 10 dělníků). Anglii se naopak vyplatí specializovat více na látky (ušetří 20 dělníků). Zvýšením objemu výroby navíc ušetří i na nákladech spojených s výrobou.
- Příklad 2: Z výše uvedeného příkladu s právníkem a sekretářkou - právníkovi se vyplatí najmout si sekretářku, aby se mohl čistě soustředit na úkon, ve kterém je relativně nejlepší, tedy na právníčinu, zatímco sekretářka bude psát a obstarávat ostatní agendu (v tom je komparativně lepší než v právníčině).

TNH, Jan Urban, 3. doplněné a rozšířené vydání (str. 467-470)

M.48. Mezinárodní měnové vztahy, devizové trhy, optimální měnové zóny

- podle Borkovce by měl být obsah této otázky následující:

Devizové trhy a měnové kurzy

440

- firmy, které se účastní zahraničního obchodu, zpravidla očekávají, že dostanou zapláceno ve své vlastní měně
- **zahraniční měny neboli devizy** jsou prodávány a kupovány nejčastěji bankami a finančními institucemi → vytvářejí mezinárodní devizový trh
- **měnový/devizový kurz** = cena jednotky národní měny vyjádřená prostřednictvím jiné měny
- stanovování měnového kurzu se děje až od 70. let, dříve fungovaly **pevní/fixní směnné kurzy**
- **pevné měnové kurzy**
 - centrální banky jednotlivých zemí nakupují a prodávají svou měnu za **pevně stanovenou cenu**
 - ve většině případů je kurz dané měny zafixován vůči dolaru
 - tento režim funguje jako jakýkoli jiný systém podpory fixování cen (např. systém podpory zemědělských produktů)
 - má-li být CB schopná zajistit stabilitu měnového kurzu, musí mít stále určitou zásobu zahraniční měny, popř. zlata (kterou může za domácí měnu nabídnout)
- **měnové intervence a devalvace**
 - **měnová intervence/intervence na devizovém trhu** = nákup a prodej zahraniční měny prováděný CB v zájmu stabilizace kurzu domácí měny
 - CB v tom může pokračovat tak dlouho, dokud má nezbytné rezervy
 - pokud už nemůže pevný měnový kurz dále udržet, měnu devalvuje, tzn. sníží její pevně stanovený kurz vůči ostatním měnám
 - rozsah měnové intervence vychází z **platební bilance** → v systému pevných měnových kurzů musí CB poskytnout takové množství zahr. měny, které je nezbytné k financování nerovnováhy platební bilance
 - pevně stanovený měnový kurz může mít i podobu **fluktuálního pásma**, tzn. měnový kurz se může volně pohybovat v určitém pásmu
- **režim flexibilních/plovoucích kurzů**
 - od konce druhé svět. války do začátku 70. let fixovala většina zemí své měnové kurzy (viz situace s brettonwoodským systémem)
 - od 70. let převládají **flexibilní/plovoucí směnné kurzy**
 - * kurzy národních měn kolísají volně na základě zákonů nabídky a poptávky
 - * nejsou primárně determinovány státními institucemi
 - **čistý plovoucí kurz** – CB stojí zcela stranou a nechá kurz volně se pohybovat
 - **řízený plovoucí kurz** – CB se pokouší kurz částečně ovlivnit nákupy a prodeji zahraničních měn
- **devalvace a depreciace**

- systém pevných měnových kurzů:
 - * **devalvace** – obyvatelé devalvující země jsou nuceni platit za zahraniční měny více než doposud; cizinci platí za devalvovanou měnu méně
 - * **revalvace** – opak devalvace
- systém plovoucích měnových kurzů:
 - * **depreciace** – znehodnocení měny → vzestup cen dováženého zboží, zvýšení inflace
 - * **apreciace** – zhodnocení měny → snížení cen dováženého zboží, snížení inflace
 - * měna se z(ne)hodnocuje na základě každodenních pohybů na devizovém trhu
- **kurzy dvoustranné, vícestranné, nominální a reálné**
 - **dvoustranné nominální kurzy** – běžné devizové kurzy vyjadřující cenu zahraniční měny k domácí měně
 - * dvoustranné = vyjadřují kurz jedné měny vůči druhé
 - * nominální = vyjadřují kurz počtem zahraničních měnových jednotek, které je třeba za jednotku určité národní měny zaplatit
 - **mnohostranné/efektivní kurzy** – charakterizují pohyb hodnoty domácí měny ve vztahu k většímu počtu zahr. měn
 - * jedná se o kurz nominální
 - **reálný měnový kurz** – zjišťuje, zda se domácí zboží s služby stávají relativně levnější nebo dražší než statky zahraniční
 - * **reálné zhodnocení domácí měny** – růst reálného měn. kurzu; ekonomické subjekty (domácí i zahr.) přesunují část svých výdajů ve prospěch domácího zboží
 - * **reálné znehodnocení domácí měny** – pokles reálného měn. kurzu; domácí zboží a služby se stávají relativně dražšími, ztrácejí konkurenceschopnost
 - pokud se vývoj inflace v zemích hlavních zahr. obchodních partnerů neliší, zůstávají reálné a nominální měnové kurzy podobné
- **příčiny pohybu (neboli fluktuace) měnových kurzů**
 - příčiny fluktuace měnových kurzů souvisí se zákony **nabídky a poptávky**
 - * poptávka po jednotl. měnách souvisí s mezinárodním obchodem se zbožím a službami, s mezinárodními pohyby kapitálu, a devizovými spekulacemi
 - * poptávku ovlivňuje i **úroveň domácí míry inflace ve vztahu k inflaci v jiných zemích**
 - * **vliv obchodu zbožím a službami**
 - je-li po vývozu dané země v zahraničí vysoká poptávka, vzniká poptávka i po národních měnových jednotkách této země → růst ceny této měny vůči zahr. měnám
 - zvýší-li např. určitá země svůj dovoz, vzroste nabídka její měny na zahr. devizových trzích a kurs její měny bude mít v důsledku tendenci klesat
 - * **vliv úrokových sazeb a investičních výnosů**
 - pohyb měnového kurzu vyvolávají i mezinárodní kapitálové pohyby vyvolané **rozdíly v úrovni úrokových sazeb, resp. investičních výnosů**
 - jsou-li domácí úrokové sazby vyšší než v zahraničí, znamená to příliv zahraničního kapitálu (možnost investovat nebo uložit prostředky v domácí ekonomice) → nákup domácí měny, prodej měny zahraniční → vzestup poptávky po domácí měně → apreciace
 - **Ale!** Vysoký stupeň integrace kapitálových trhů vede k tomu, že úrokové míry žádné země se nemohou příliš vzdálit od ostatních
 - pohyby devizových kurzů jsou vyvolány i mezinárodní mobilitou kapitálu v důsledku odlišné výnosnosti přímých zahraničních investic (investice zahr. subjektů do výrobního zařízení) – souvisí s rozdíly v úrovni mzdových nákladů, nákladů na přírodní zdroje, zdanění podnikových zisků atd.
 - * **vliv devizových spekulací**
 - jsou to investice do deviz prováděné ve snaze **dosáhnout zisku vyvolaného růstem/poklesem směnných kurzů**
 - nadměrné devizové spekulace jsou potenciálně destabilizující jev – mohou vytvářet nejistotu ohledně budoucího vývoje devizových kurzů
 - ale je obtížné rozlišit devizové spekulace a „zdravé“ finanční rozhodnutí s cílem pojistit se pro případ krátkodobého poklesu kurzu
 - souvisí s měnovými krizemi (viz otázka č. 26)
 - * **směnný kurz a míra inflace**
 - měnové kurzy odrážejí i relace v mírách inflace jednotl. zemí
 - země s vyšší inflací v důsledku klesající poptávky po jejich měně znehodnocují (depreciace) svou měnu, země s nižší inflací zhodnocují (apreciace)

- nepřímý vztah mezi inflací a směnnými kurzy vedl ke vzniku **teorie parity kupní síly měny**
- tato teorie vysvětluje změny v hodnotách měn čistě na základě relativních měr inflace v různých zemích
- **směnný kurz jedné měny vůči druhé bude záviset na relativní kupní síle těchto měn v jejich vlastních zemích** (např. stojí-li určité množství zboží v USA 1,5 dolaru a totéž množství v GB 1 libru, pak rovnovážný směnný kurz bude představovat 1,5 dolaru za 1 libru)
- pro vysvětlení pohybů v kurzech měn v krátkém období je ale tato teorie **nedostatečná**
- ignoruje význam dopravních a dalších nákladů spojených s dovozem a vývozem a i cenové pohyby **neobchodovatelných statků** (statky, kt. nepřecházejí státní hranice)

• parita kupní síly měny a index Big Mac

- teorie parity kupní síly vysvětlující měnové kurzy na základě poměru cen identických statků v jednotlivých zemích je založena na **předpokladech**, které jsou **ve skutečnosti prakticky vyloučeny**:
 - * měnový kurz vytvářený výlučně tržními silami (ve skutečnosti na něj působí ještě další faktory)
 - * regulovaný kurz (cílem regulace měnové kurzu nemusí být parita kupních sil)
- přesto má svůj význam
 - * poměry národních peněžních jednotek, kt. jsou odvozené od parity jejich kupní síly, se používají jako **přepočítávací koeficienty k výpočtům ekonom. úrovně země** vyjádřené HDP na jednoho obyvatele
- když srovnáme tržní měnový kurz a paritu kupní síly, zjistíme, zda je tržní kurz nadhodnocen nebo podhodnocen
 - * je-li **poměr tržního měnového kurzu a parity kupní síly** větší než jedna, pak je kurz podhodnocen, v opačném případě nadhodnocen
 - * podhodnocení tržního měnového kurzu stimuluje export, nadhodnocení vede k oslabení konkurenceschopnosti domácích výrobků v zahraničí
 - * britský týdeník The Economist se řadu let zabývá zjišťováním toho, které měny jsou (pod/nad)hodnoceny za pomoci poměru tržního měnového kurzu a parity kupní síly – vychází se srovnání **ceny spotřebního koše zahrnujícího jen jeden statek: hamburger Big Mac** (tento statek je ve všech zemích identický)
 - * dolarová cena hamburgeru se vydělí jeho domácí cenou v národních měnách jednotlivých zemí; je-li poměr tržního měnového kurzu k paritě kupní síly měny větší než jedna, je kurz dané země podhodnocen
 - * ČR v roce 2003: měnový kurz vůči dolaru byl 28,9 Kč za dolar, kurz, který odpovídal paritě kupní síly odvozené od Big Macu byl 20,9 → koruna byla podhodnocena o téměř 30% (v roce 2006 už jen okolo 20%)

• devizové režimy a hospodářská politika

– důsledky plovoucích kurzů

* klady:

- plovoucí kurzy řeší problémy platební bilance
- pokud má země problémy s inflací, může depreciace měny kompenzovat ztrátu cenové konkurenceschopnosti a vrátit platební bilanci do rovnováhy
- pokud má země platební přebytek, může apreciací její měny zvyšovat cenu jejího exportu a snižovat cenu dovozu tak dlouho, doku se platební bilance znovu nevrátí do rovnováhy
- vznikne-li v ekonomice s tímto režimem vyšší nezaměstnanost, může CB stanovovat nabídku peněz podle svého uvážení, protože ji nic nezavazuje k měnové intervenci

* zápory:

- vytváří se tzv. **kurzové riziko** – nejistota v mezinárodním obchodě a investicích (např. uplyne-li mezi uzavřením mezinár. obchod. smlouvy a provedením platby delší interval, tak se může změnit devizový kurz a změnit se tím očekávaná ziskovost dané operace)

– důsledky fixních kurzů

* klady:

- vnáší do domácího peněžního systému disciplínu
- pokud není export dostatečně konkurenceschopný a vzniká tak problém deficitu platební bilance, musí se hospodářská politika země s tímto režimem snažit zlepšit zahraničně platební bilanci tím, že omezí agregátní poptávku, nebo že se zaměří na nabídkovou stránku ekonomiky (např. restrukturalizace hospodářství)

* zápory:

- státy mohou pod tlakem mezinárodní kapitálové mobility ztrácet kontrolu nad domácí peněžní nabídkou (= možnost uskutečňovat nezávislou monetární politiku)

Mezinárodní měnový fond a brettonwoodský systém

441

• Brettonwoodský měnový systém a jeho rozpad

- **konkurenční devalvace** = způsob, jakým se státy za velké hospod. krize snažili zlepšovat svou domácí ekonomickou situaci
- k. d. měly **podpořit export a převést tak nezaměstnanost do zahraničí**
- země postižené devalvacemi **devalvovaly své měny**
- vedlo to k řetězci devalvací, což rozvrátilo mezinárodní měnový systém
- obnovit ho měl na konci druhé svět. války **brettonwoodský systém**
 - * **am. dolar** se měl stát tzv. **rezervní měnou mezinárodního měnového systému**
 - * ostatní země měly udržovat své devizové rezervy v **dolarech nebo ve zlatě**
 - * země, kt. k dohodě přistoupily, byly povinny **stanovit kurz své měny k dolaru a dodržovat ho**
 - * dolar byl tak přímo vázán na zlato a ostatní měny nepřímě přes něj
 - * na základě bret. systému vznikl **Mezinárodní měnový fond**
 - jeho hl. funkcí bylo **poskytovat úvěry** členských státům, kt. byly postiženy **nedostatkem devizových rezerv** (bránilo by to kurz měny udržovat)
 - * pokud měla země problém s udržováním pevného kurzu, mohla provést devalvaci
 - * tím byla zajištěna poválečná stabilita mezinár. měnového systému
- od 60.let se zlepšovala situace evrop. zemí ohledně obchodování s USA → dolarové rezervy těchto zemí nakonec převýšily dolarovou hodnotu am. zlatých rezerv
- financování války ve Vietnamu a prudký vzestup ceny ropy způsobily **vysokou inflaci dolaru**
- důsledkem bylo zrušení konvertibility dolaru za zlato a přešlo se k **režimu plovoucího devizového kurzu**
- v **2. pol. 70. let se úplně upustilo od vazby měn na zlato**
- každá z člen. zemí IMF získala možnost **zvolit si sama devizový režim**
- tím se zvýšila váha devizových trhů

• Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund)

- vytvořen na konferenci konané v **Bretton Woods** v roce 1944
- na této konferenci byla také založena **Skupina Světové banky (WBG)**
- sídlem je Washington D.C.
- v současné době je členem MMF 184 zemí
- podle **Dohody o MMF** jsou hlavními cíle
 - * podporovat mezinárodní měnovou spolupráci
 - * usnadňovat rozšiřování a vyvážený růst mezinárodního obchodu
 - * podporovat devizovou stabilitu
 - * napomáhat vytváření mnohostranných platebních systémů
 - * učinit své zdroje dočasně dostupné členům majícím potíže s platební bilancí
 - * zkrátit trvání a zmírnit stupeň nerovnováhy v mezinárodních platebních bilancích členů
- od doby založení MMF se cíle nezměnily, ale došlo k vývoji jeho činností, aby MMF splňoval stále se měnící potřeby svých členských zemí a potřeby vyvíjející se světové ekonomiky
- MMF je v současné době aktivní v těchto oblastech
 - * **dohled prováděný MMF** – monitoring ekonomického a finančního vývoje a politik v členských zemích a na globální úrovni; poradenství v oblasti měnové politiky
 - * **finanční asistence** – půjčování členským zemím s problémy platební bilance, nejedná se o dočasné financování ale o podporu opatření a reforem zaměřených na nápravu těchto problémů
 - * **technická asistence** – tato asistence je poskytována vládám a centrálním bankám členských zemí IMF – jedná se o různá expertní školení

Optimální měnové zóny

442

• Optimální měnové zóny

- **měnová zóna/oblast** = oblast, kde je používá jedna měna
- **optimální měnová zóna/oblast** = oblast, kde se používá jedna měna a která má společný trh práce
- proč i společný trh práce?

- * jestliže v jedné části zóny dojde k recesi a vzroste nezaměstnanost, mohou nezaměstnaní hledat práci v **jiné části zóny**
- **problémy společného pracovního trhu v Eurozóně**
 - * jazykové bariéry
 - * kulturní rozdíly
 - * administrativní bariéry
 - kvóty a pracovní povolení (dnes již odstraněno)
 - problém uznání kvalifikace
 - stále jsou povolání, která by měli zastávat zejména občané daného státu (soudnictví, armáda, vysoká politika)

Mezinárodní obchod

443

- příčina MO: vzájemná výhodnost měny
- některé země jsou schopné produkovat určité statky s nižšími náklady než jiné
- rozdíly v
 - nabídce
 - ceně pracovní síly a kapitálových zdrojů
 - dostupnosti technologií a přírodních zdrojů
 - klimatických podmínkách
- to podmiňuje **mezinárodní specializaci** národních ekonomik – výroba různých druhů zboží a služeb
- specializace umožňuje zvýšit objem vyráběné produkce a dosáhnout **úspor plynoucích ze zvýšeného rozsahu výroby**
- **absolutní a komparativní výhody**
 - jsou spojeny s výhodností specializace
 - **absolutní výhoda** = jestliže může národní hospodářství vyrábět určitý druh zboží s absolutně nižšími náklady než jiné
 - * specializací na tyto výrobky a jejich výměnou za jiné zboží a služby dosahuje národní ekonomika vyššího blahobytu, než pokud by se snažila všechny požadované produkty vyrábět sama
 - **komparativní výhoda** = výhody spojené s výrobou určitého druhu zboží má národní ekonomika tehdy, když jsou náklady alternativ při výrobě tohoto statku nižší než u jiných ekonomik
 - * většina ekonomik nemá v zahraničí absolutní výhodu
- **obchodní překážky a jejich příčiny**
 - MO je často z různých důvodů omezován – cla, kvóty, bariéry administrativní povahy
 - důsledek: dovážené zboží a služby jsou na domácím trhu dražší a tudíž méně dostupné
 - * **clo**
 - daň uvalovaná na dovoz
 - *důchodová (fiskální)*
 - zavádí se proto, aby stát získal zdroj peněžních prostředků
 - hlavní zdroj státních příjmů do počátku první světové války
 - *ochranářská (protekcionistická)*
 - uvalována na určité výrobky, ve snaze chránit domácí průmysl před levnější zahraniční konkurencí
 - * **kvóty**
 - jsou to kvantitativní omezení uvalovaná na dovoz určitých druhů zboží (celkem nebo z určité země)
 - omezují rozsah konkurenčního zboží ze zahraničí → zvyšuje se jeho cena
 - * **administrativní překážky**
 - záměrné užití státní legislativy a administrativní regulace ze ztížení dovozu zboží ze zahraničí
 - např.: požadavek, aby dovážené zboží odpovídalo určitým domácím předpisům – jejich splnění znamená pro zahraniční výrobce dodatečné náklady a produkty se zdražují nebo se dovoz omezuje

- * **exportní subvence, státem zvýhodněné exportní úvěry, vývozní záruky**
 - nepřímá forma finanční podpory od státu exportérům
 - cílem je umožnit prodávat jejich výrobky v zahraničí i za nižší cenu, než jakou by měly doma = dumping
- **argumenty států pro omezování MO**
 - a) **ochrana odvětví nezbytných pro národní obranu**
 - * určitá ek. odvětví jsou považována za strategická pro nár. bezpečnost
 - * pokud by je převzala zahraniční konkurence, mohla by být výroba v krizovém období ohrožena
 - b) **ochrana odvětví v tzv. počátečním stadiu vývoje**
 - * tato ochrana se opírá o přesvědčení, že pokud získá dané průmyslové odvětví možnost růstu, bude po určité době schopno konkurovat zahraničním soupeřům
 - c) **diverzifikace ekonomiky**
 - * u méně rozvinutých zemí, které značnou měrou závisí na jedné produkované plodině/produktu
 - * existuje nebezpečí, že pokles jeho ceny nebo neúroda výrazně dopadnou na celé hospodářství
 - * vlády se snaží podporovat rozvoj nových odvětví, které ekonomiku diverzifikují (prostřednictvím cel a subvencí)
 - d) **ochrana před levnou zahraniční prací**
 - * nejčastější argument vyspělých zemí
 - * zahraniční dělníci jsou placeni méně než domácí, a proto může zahraniční konkurence nabízet zboží na domácím trhu výhodněji
 - * domácím pracovníkům může v důsledku toho klesnou mzda nebo mohou ztratit pracovní místo
 - e) **stimulace ekonomického růstu**
 - * export vede ke zvýšení HDP, import ke snížení
 - * je-li export větší než import, představuje čistý export přírůstek HDP
 - f) **odveta za zahraniční obchodní restriktce**
 - * odvetná opatření proti zemím, které omezují možnosti dovozu zboží a služeb určité ekonomiky
- **výhody volného obchodu**
 - přináší stejný prospěch jako volná konkurence na domácím trhu
 - překážky v MO znamenají tomu vyšší ceny pro domácí spotřebitele a brání zemím dosahovat výhod za specializace

Jan Urban: *Teorie národního hospodářství*, 3. vydání, 2011, str. 483, 467-479, 489-495; Jan Urban: *Teorie národního hospodářství*, 2. vydání, 2006, str. 435-444, 452-455; seminář s Borkovcem (optimální měnové zóny); http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/mfo_imf.html - Ministerstvo financí

M.64. Platební a obchodní bilance, jejich struktura a význam

Platební bilance

444

- platební bilance je jeden z nejvýznamnějších výkazů ekonomiky
- slouží jako nástroj pro národní ekonomiky ke **sledování postavení v mezinárodním obchodu i mezinárodních finančních tocích**
- zachycuje souhrnně **mezinárodní finanční toky země**
- vstupují do ní všechny finanční transakce mezi domácími subjekty na jedné straně a zahraničními subjekty na straně druhé, které se uskuteční za určitý rok
- vyplývá z ní:
 1. jaké množství zboží a služeb země dovezla a vyvezla
 2. jaký zaznamenala objem zahraničních investic
 3. jaké množství investic sama vyvezla
 4. jak se změnila její dlužnická / věřitelská pozice ve vztahu k zahraničí
 5. o kolik se zvýšily / snížily její devizové rezervy
- důležitý informační nástroj pro odhad budoucích trendů hodnoty národní měny i pro vývoj ekonomiky a jejích vnějších vztahů

Organizace PB

445

- za sestavení a zveřejnění PB odpovídá **Centrální banka**
- sestavována v **národní měně**, současně i v hlavních světových měnách (v ČR – v eurech a a v amerických dolarech)
- sestavuje se podle pravidel MMF
- zdroji dat jsou celní úřady, banky, další finanční instituce, orgány státní správy a samosprávy, statistická šetření apod.

Struktura PB

446

- transakce jsou seskupeny do určitých částí = dílčí účty:
 1. **běžný účet**
 2. **kapitálový účet**
 3. **finanční účet**
 4. další součástí: **změny oficiálních devizových rezerv** (= rezerv, které drží CB)
- položky, zachycené v bilanci mají kreditní nebo debetní povahu
- **kreditní**: zachycují příjmy od zahraničních subjektů (přiliv peněz do ekonomiky) → zvýšení zásob deviz
 - prodej domácích výrobků do zahraničí, úroky přijímané ze zahraničních vkladů, platby cizinců za použití domácích technologií, peníze ze zahraničí přijímané domácími občany
- **debetní**: zachycují platby zahraničním subjektům (odliv peněz), → zvýšení poptávky po devizách
 - každá finanční transakce, která představuje platbu občanů, podniků a institucí sídlících v dané zemi za zahraniční zboží a služby, za použití zahraničních VF, nebo která má pobahu jednostranného převodu
 - například dovozy automobilů, platby úroků, či dary zahraničním organizacím

1. Běžný účet

447

- Zahrnuje
 - platby spojené s obchodem se zbožím představující **obchodní bilanci země**
 - transakce spojené s **mezinárodním obchodem a službami**, obsažené v **bilanci služeb** (dopravné, poplatky za poskytnutí práv, pojistné)
 - důchody spojené se službami VF (mzdy placené do zahraničí a ze zahraničí, příjmy z investic), shrnuje je **bilance výnosů**
- transakce mající povahu tzv. **neobchodních převodů** (dary, dědictví, peníze, zahraniční pomoc), zachycené v **bilanci transferů**
- BÚ je v přebytku, pokud příjmy z exportu zboží a služeb, důchody a transfery plynoucí do země (kreditní položky BÚ)) odpovídající platby (debetní položky) směřující do zahraničí

Obchodní bilance

448

- udává **rozdíl mezi hodnotou jejího dovozu vývozu**, který je označován jako **saldo obchodní bilance**
- nejvýznamnější **část běžného účtu PB**
- zachycuje pozici národní ekonomiky v rámci zahraničního obchodu
- hodnoty vyvezeného zboží > hodnota dovezeného zboží – obchodní bilance je v přebytku (saldo obchodní bilance je pozitivní)
- naopak je saldo negativní a obchodní bilance je v schodku
- faktor ovlivňující stav OB je **úroveň měnového kurzu**
- jestliže hodnota národní měny vzroste, mohou dovozci, turisté i další subjekty, kteří směňují domácí měnu za měny zahraniční získat za jednotku své národní měny větší množství zahraniční měny než dříve → na domácím trhu se projeví poklesem cen zahraničního zboží, export dané země (za jinak stejných podmínek) klesne, neboť zhodnocení (apreciace) národní měny vůči měnám zahraničním povede ke zdražení domácího zboží na mezinárodních trzích
- v případě znehodnocení (depreciace) národní měny, bude průběh opačný → export vzroste, dovoz se zdraží a jeho objem klesne

2. Kapitálový účet PB

449

- zachycuje převody kapitálu související s migrací obyvatelstva, promíjením dluhů, vlastnickými právy k fixním aktivům a převody nefinančních hmotných aktiv (například půdy) a nehmotných práv (patenty, autorská práva, licence)
- v ČR i příjmy z fondů EU (především ze strukturálního fondu)

3. Finanční účet PB

450

- zahrnuje **transakce PB spojené s pohybem (přliv/ odliv) kapitálu přes hranice**- především bilanci přímých a portfoliových (finančních) investic včetně finančních derivátů a úvěry poskytované do zahraničí a přijímané ze zahraničí
- zaznamenává koupě zahraničních aktiv (akcie, obligace, nemovitosti) a prodeje jejich do zahraničí
- *přímé zahraniční investice*- investice spojené se založením nového podniku v zahraničí nebo s koupí výrazného podílu v již existující zahraniční společnosti
- *portfoliové investice*- investice do menšího objemu zahraničních akcií (představuje nákup méně než 10% jejich kapitálu), do zahraničních podílových fondů a dalších finančních instrumentů (dluhopisy)
- přebytek finančního účtu = **čistý přliv zahraničního kapitálu** - vzniká tehdy, jestliže domácí příjmy z prodeje akcií, obligací, nemovitostí, bankovních depozit a dalších aktiv převyšují domácí platby za nákupy obdobných aktiv v zahraničí

4. Změny devizových rezerv

451

- zahraniční aktiva, která drží CB, především jako nástroj financování platební nerovnováhy (zdroj pro provádění intervencí na devizovém trhu, které tuto nerovnováhu nepřímo ovlivňují)
- změny devizových rezerv souvisí s potřebou vyrovnávat platební nerovnováhu země či intervenovat ve prospěch domácí měny
- CB je drží ve formě vkladů u zahraničních bank či zahraničních pokladničních poukázek a vládních dluhopisů denominovaných v hlavních světových měnách, poskytnutí úvěrů a ve zlatě
- hodnota rezerv je ovlivňována vývojem devizového kurzu národní měny
- posílí-li se, hodnota rezerv vyjádřená v národní měně klesne, zeslábne-li, stoupne

Interpretace a národohospodářský význam platební bilance

452

- platební bilance je vždy účetně vyrovnaná - neznamená, že platební bilance je v rovnováze
- případnou nerovnováhu vyrovnávají protichůdné pohyby jejich jednotlivých účtů či v konečném stupni změny devizových rezerv
- **účetní vyrovnanost**
 - případný schodek běžného účtu PB je kryt přebytkem kapitálového a finančního účtu a/nebo čerpáním devizových rezerv země,
 - přebytek naopak slouží k pokrytí schodku finančního účtu, nebo ke zvýšení devizových rezerv země
- utrací-li subjekty NH v zahraničí více, než jsou příjmy ze zahraničí (běžný účet (BÚ) jako platební bilance se dostává do deficitu), musí být tento deficit financován přebytkem účtu finančního, resp. kapitálového, který vzniká přílivem kapitálu či dokonce poklesem oficiálních rezerv
- **deficit BÚ** může být financován buď prodejem aktiv soukromých subjektů do zahraničí a jejich zahraničními výpůjčkami, nebo tím, že stát (CB) snižuje své devizové rezervy a to tak, že je rozprodává na zahraničních trzích
- **přebytek BÚ** může soukromý sektor použít své zahraniční příjmy ke splacení zahraničních dluhů nebo k nákupu aktiv v zahraničí, nebo může CB přebytek zahraniční měny získaný soukromým sektorem koupit a připojit je ke svým devizovým rezervám
- Interpretace rozlišuje její **rovnováhu / nerovnováhu**
 - **Rovnováha** -dochází k ní tehdy, je-li schodek BÚ plně pokryt přebytkem finančního, resp. kapitálového účtu nebo je-li přebytek BÚ plně vyčerpán schodkem na účtu finančním a kapitálovém
 - **Deficit PB** -pokud se BÚ i účet finanční a kapitálový dostávají ve svém souhrnu do deficitu - devizové rezervy CB se snižují
 - **Přebytek PB** -nárůst oficiálních rezerv - pokud CB přebytek zahraniční měny vznikající na základě operací na jednotlivých účtech koupí a připojí jej ke svým devizovým rezervám
- přebytek/ deficit je i ve vztahu k jednotlivým částem PB

- nejčastější používaná salda: saldo obchodní bilance, saldo tzv. výkonové bilance (obchodní bilance a bilance služeb), saldo BŮ
- **Výkonová bilance**- pozitivní saldo- znamená, že v domácí ekonomice se vyprodukovalo více zboží a služeb, než se zde spotřebovalo a k agregátní poptávce přispěl export
- Deficit BŮ - k vyrovnání PB bylo třeba dospět prodejem majetku do zahraničí nnebo zahraničními výpůjčkami
- Přebytek BŮ - PB vyrovnal vývoz kapitálu do zahraničí nebo nákup zahraničních aktiv
- Rovnovážný BŮ - **nedochází k tlaku na kurz měny nebo úrokové sazby**

Platební bilance a devizový kurz

453

- zvýšená exportní aktivita NH vede k růstu poptávky po její měně a tím (režim plovoucích kurzů) i k růstu jejího kurzu na devizových trzích = **apreciace** → cena domácího zboží se na zahraničních trzích sníží a cena zahraničních produktů na domácím trhu klesne → zájem spotřebitelů se přesune od domácího zboží k zahraničnímu → po čase vede vyrovnání obchodní bilance země → po čase dojde k vyrovnání obchodní, resp. běžné bilance oslabením kurzu domácí měny vyvolaným vysokým dovozem
- směna národní měny za jiné měnové jednotky vyvolá na domácí měnu tlak, jehož důsledkem je **depreciace** spojená s růstem cen zahraničního zboží a služeb a poklesem cen domácího zboží v zahraničí
- v režimu pohyblivého devizového kurzu mají přebytky či schodky běžné bilance tendenci **vyvolávat měnovou nestabilitu** a změny kurzu národních měn pak PB průběžně vyrovnávají
- tuto tendenci k vyrovnávání však může narušit chování zahraničních subjektů
- → plyne-li z NH do zahraničí více peněžních prostředků než naopak, mohou s nimi zahraniční subjekty, které je získají naložit 2 způsoby: vyměnit za jiné měny nebo si je ponechat
- pokud drží- nemá schodek PB na devizový kurz národní měny žádný vliv
- mohou držet ze 2 důvodů: 1) důvěra v danou zemi a měnu, 2) vyšší domácí úrokové sazby ve srovnání s ost. zeměmi
- tendence profitovat z rozílů ve výši úrokových sazeb (= úrokový diferenciál) vede zahraniční investory k ukládání peněžních prostředků v dané národní měně, ať do bank, či cenných papírů v této měně denomino- vaných
- vyvolává to tlak na zhodnocení kurzu domácí měny, může ohrožovat zahraniční konkurenceschopnost a tím i exportní výkonnost země a vést k nerovnováze PB
- zahraniční subjekty mohou mít tendenci domácí měnu kupovat a držet i přesto, že ekonomika více zboží a služeb dováží než vyváží
- CB se snaží zabránit zhodnocování různými nástroji- měnové intervence (= prodej či nákup národní měny za devizové rezervy)

Zahraněční dluh

454

- je-li schodek běžné bilance financován půjčkami v zahraničí → vzniká (roste) zahraniční dluh
- zadluženost není však dluh státu, ale dluh, který mají vůči zahraničí ekonomické subjekty
- většina dluhu tvoří zadlužení soukromých firem
- půjčit si v zahraničí může vláda či stát - na pokrytí schodku státního rozpočtu
- půjčují tak, že nakupují firemní, státní, municipální dluhopisy nebo, že ukládají peníze v domácích bankách, které na tomto základě poskytují úvěry domácím firmám
- výše rizik se odráží v úrokových sazbách, které firmy, státy či města věřitelům platí
- v případě půjček soukromým subjektům, se riziko netýká státu, ale může se ho určitým způsobem dotknout- vlivem na příliv/odliv zahraničního kapitálu na měnový kurz
- **příliv zahraničního kapitálu**- měnová apreciacie- pokles zahraničního zboží, splátky zahraničních půjček a jejich úroků
- **odliv kapitálu do zahraničí**- depreciace měny - zdražení zahraničního zboží na domácím trhu
- půjčuje-li se stát- mohou se půjčky dotknout obyvatel výrazněji- nucen zvýšit daně/ omezit rozpočtové výdaje (především osoby závislé na svých příjmech na státu)

TNH, Jan Urban, 3. doplněné a rozšířené vydání (str. 484-492)

M.13. Devizové režimy a jejich národohospodářské důsledky

- **devizy** = zahraniční měny
- devizy jsou prodávány a kupovány nejčastěji bankami a finančními institucemi - vytváří **mezinárodní devizový trh** (jedna z částí finančního trhu)

- devizový trh není na daném místě, probíhá celosvětově (např. prostřednictvím internetu) a nepřetržitě
- **měnový (devizový) kurz** - cena jednotky národní měny vyjádřená prostřednictvím jiné měny
- kurz
 - *přímý* - kolik domácí měny dostanu za 1 jednotku měny zahraniční
 - *nepřímý* - kolik zahraniční měny dostanu za 1 jednotku domácí měny (např. za 1 Kč dostanu 0,2 dolaru)
- kurz, který je vyhlášen ČN je k tomu, aby se využil zpětně ke zjištění kurzu v daný den (v účetnictví)

Fixní (pevný) směnný kurz

455

- až do 70. let dvacátého století u většiny národních ekonomik
- dnes např.: Čína, některé státy v Africe
- centrální banky jednotlivých států připraveny svou měnu nakupovat a prodávat za pevně stanovenou cenu - **pevný kurz**
- přepočítací hodnoty měny původně odvozovány od jejich zlatého obsahu
- **měnová intervence** - nákup a prodej zahraniční měny prováděny CB pro stabilizaci kurzu domácí měny (značován též jako intervence na devizovém trhu)
- **devalvace národní měny** - pevně stanovený kurz se oficiálně smíží
 - provádí centrální banka, která je omezená výší devizových rezerv
 - nastane, když CB není schopna udržovat pevný kurz
 - → občané devaluující země zaplatí za zahraniční měnu více
- **revalvace** - opak devalvace
- rozsah měnové intervence vychází z požadavků platební bilance (viz otázka64)

Flukтуаční pásmo

- CB ponechá měnový kurz volně se pohybovat v určitém pásmu a začne intervenovat až tehdy, má-li kurz tendenci flukтуаční pásmo opustit
- ČNB toto uplatňovala v 90. letech 20. století do roku 1997

Flexibilní (plovoucí) kurzy

456

- kurzy národních měn kolísají volně na základě každodenních pohybů nabídky a poptávky po jednotlivých měnách na mezinárodních devizových trzích
- **volatilita kurzů** – rozsah kolísání
- 1. **čistý plovoucí kurz** – CB ponechává měnový kurz pohybovat se zcela volně (neprovádí měnové intervence)
- 2. **řízený plovoucí kurz** – CB se pokouší občas či částečně ovlivňovat měnové kurzy intervenčními nákupy a prodeji zahraničních měn (př. USA od roku 1973)
- Změny v ceně zahraniční měny jsou v systému plovoucích měnových kurzů označovány jako:
 - **depreciace** (znehodnocení) - důsledkem pro domácí ekonomiku je vzestup cen dováženého zboží
 - **apreciace** (zhodnocení měny)

Konkurenční devalvace

- *jeden ze způsobů, kterým se státy po hosp. krizi ve 30. letech snažily zlepšovat svou domácí ekonomickou situaci*
- *měly podpořit export a tím převést hospodářské problémy (nezaměstnanost) do zahraničí → změně, které byly těmito devalvacemi postiženy, devalvovaly na oplátku i své měny → řetězec devalvací*

Brettonwoodský měnový systém

457

- po druhé světové válce zajistil stabilitu mezinárodního měnového systému
- americký dolar tzv. **rezervní měnou** mezinárodního měnového systému – ostatní země udržovaly své devizové rezervy buď v dolarech, nebo ve zlatě
- USA se zavázaly k pevné vazbě dolaru na zlato a taky, že budou dolar za danou cenu v libovolném množství odkupovat či prodávat

- země, které k tomuto přistoupily, musely stanovit kurz své národní měny vůči dolaru a tento kurz dodržovat → *zlatý dolarový standard*
- na jeho základě vznikl Mezinárodní měnový fond (MMF) – hlavní funkcí bylo poskytovat úvěry členským zemím dohody, které by byly postiženy nedostatkem devizových rezerv bránících pevný kurz své měny udržovat
- v případě dlouhodobých problémů s udržováním pevného kurzu byly země oprávněny devalvovat
- druhá polovina 70. let – opuštění od vazby měn na zlato, každý člen MMF si mohl sám zvolit svůj devizový režim.
- proč USA? Protože to byla jediná země s dostatkem zlatých rezerv
- přechod z pevného na pohyblivý kurz
 - na počátku 70. let 20. století – prudký růst cen ropy → mnoho amerických dolarů v držení neamerických subjektů natolik, že USA již nemohly jistit směnu za zlato + další problémy → dolar přestal být směnitelný za zlato a přešel do režimu volně plovoucího kurzu.
 - (pozn. EU – zavedení eura lze chápat jako návrat evropských zemí k systému fixních devizových kurzů)

Kurz dvoustranný a vícestranný, nominální a reálný

458

- **kurz dvoustraně nominální**
 - běžné devizové kurzy vyjadřující cenu zahraniční měny v jiné (domácí) měně
- **kurz mnohostranný**
 - pro charakteristiku pohybu hodnoty domácí měny ve vztahu k většímu počtu zahraničních měn
 - každá ze zahraničních měn má jinou váhu danou významem měny v mezinárodním obchodě dané země
 - je také nominálním (měnový kurz je charakterizován nominálně, počtem zahraničních měnových jednotek, které je třeba za jednotku určité národní měny zaplatit)
 - **reálný měnový kurz**
 - * poměr zahraničních cen k domácím cenám vyjádřeným v téže (domácí) měně.
 - * ke zjištění toho, jestli se domácí zboží a služby stávají relativně levnějšími nebo dražšími než statky zahraniční
 - * výpočet: **cena statku X**, který se prodává v zahraničí, **vyjádřena v jednotkách domácí měny** (podle kurzu) **se vydělí cenou statku X v domácím státě**
 - = 1 - vnitřní a vnější směnný poměr je stejný
 - > 1 - vnitřní kupní síla je VĚTŠÍ než vnější
 - < 1 vnitřní kupní síla je MENŠÍ než vnější → zahraniční zboží je levnější
 - * jeho růst – **reálné znehodnocení domácí měny** – zahraniční zboží se v poměru k domácímu stává dražším
 - * pokles – **reálné zhodnocení národní měny** → domácí zboží a služby se stávají relativně dražšími (ztrácejí tak cenovou konkurenceschopnost)

Příčiny pohybu měnových kurzů

459

- souvisí se zákony nabídky a poptávky
- souvisí s mezinárodním obchodem se zbožím a službami, mezinárodními pohyby kapitálu (zahraniční investice) a devizovými spekulacemi, dále i úroveň domácí míry inflace ve vztahu k inflaci v jiných zemích

Vliv obchodu se zbožím a službami

- pokud je po vývozu určité země v zahraničí vysoká poptávka, je i poptávka po národní měně této země → růst ceny této měny vůči měnám zahraničním (a naopak)
- nabídka deviz země roste/klesá podle toho, jak firmy či občané této země svou měnu používají k nákupu deviz zemí, kde chtějí učinit své dovozy
- země zvýší dovoz → růst nabídky její měny na zahraničních devizových trzích → kurz její měny má tendenci klesat

Vliv úrokových sazeb a investičních výnosů

- pokud jsou domácí **úrokové sazby** ve srovnání se zahraničními **vyšší**, mají tendenci vyvolávat **přliv zahraničního kapitálu** → nutnost nakupovat domácí měnu a prodávat měny zahraniční

- vzestup poptávky po měně a vzrůst nabídky zahraničních měn vyvolá:
 - **apreciaci** - růst devizového kurzu domácí měny a **depreciaci** - pokles kurzu měn ostatních

Vliv devizových spekulací

- **devizová spekulace** = investice do deviz prováděné ve snaze dosáhnout zisku vyvolaného růstem či poklesem směnných kurzů
- nadměrné jsou destabilizujícím jevem → nejistota → poškození mezinárodního obchodu
- **měnová krize** - prudký pád kurzu měny - vyvolán náhlým a hromadným útekem investorů od této měny k měnám ostatním

Směnný kurz a míra inflace

- ekonomika s vyšší inflací → klesající poptávka po její měně → tendence ke znehodnocení (depreciace)
- měna země, která má nižší inflaci, než je mezinárodní průměr → tendence zhodnocování (apreciace)
- u **fluktučního směnného kurzu** pohyb **plynulý** X u **fixního** toto probíhá **ve skocích**
- **teorie parity kupní síly měny**
 - k vysvětlení pohybů měnových kurzů
 - **paritní kupní síla měny A vůči měně B** - počet jednotek měny A, za který lze koupit stejné množství výrobků a služeb na vnitrostátním trhu jako za jednotku měny B na vnitrostátním trhu měny B
 - → skutečné (rovnovážné) směnné kurzy měn závisí na relativní kupní síle těchto měn v jejich vlastní zemi (př.: *pokud v USA stojí zboží Y 1,5 dolaru a ve VB totéž zboží stojí 1 libru, tak skutečný směnný kurz bude 1,5 dolaru za 1 libru*)
 - parita kupní síly:
 - * absolutní - vychází ze zákona jediné ceny - po nějaké době se ceny vyrovnají (*ve státě A je zboží levnější než ve státě B, tak se bude kupovat více ve státě A → bude jeho nedostatek → zvýšení ceny*)
 - * relativní - jak se změní nominální měnový kurz, když se změní cenová hladina; na základě rozdílu cenové hladiny domácí a zahraniční

- **index Big Mac**

- *britský ekonomický týdeník The Economist orientálně zjišťuje, které světové měny jsou v mezinárodním měřítku nadhodnoceny nebo podhodnoceny porovnáním tržního měnového kurzu a parity kupní síly vycházejícího ze srovnání ceny spotřebního koše, kde je jen jeden statek: hamburger Big Mac*
- dolarová cena hamburgeru se vydělí jeho domácí cenou
- kurz dané země je podhodnocen, pokud je poměr tržního měnového kurzu k takto spočítané paritě kupní síly měny větší než jedna

Devizové režimy a hospodářská politika

Plovoucí kurzy

460

- **výhody**
 - snižuje potřebu omezovat domácí poptávku po dovozech jinými způsoby (cla, další obchodní bariéry...)
 - větší volnost měnové politiky při řešení problémů vnitřích ekon. problémů (nezaměstnanost, inflace)
- **nevýhody**
 - vytváří **kurzové riziko** - nejistota v mezinárodním obchodu (zamýšlený zisk může být ztracen, když mezi uzavřením mezinárodní obchodní smlouvy a provedením platby uběhne větší interval, kdy se změní devizový kurz)

Pevné kurzy

461

- **výhody**
 - jsou bariérou pro dovoz inflace
 - neumožňují měnovou depreciaci motivovanou snahou podpořit export
- **nevýhody**

- vytváří potřebu udržovat výši kurzu měnovými intervencemi na zahraničních měnových trzích → CB musí udržovat značné množství devizových rezerv (což někdy může být více, než si daný stát může dovolit)
- tím mohou státy přijít o možnost uskutečnit nezávislou monetární politiku (ta je při pevných měnových kurzech a vysoké mezinárodní kapitálové mobilitě neúčinná)
- naopak fiskální politika je účinná - fiskální expanze zvýší úrokovou míru → centrální banka zvýší peněžní zásoby, tím se účinek fiskální expanze zesílí. Fiskální expanze vyvolá vzestup produktu, ALE zhorší se běžná bilance země

Urban, J. *Teorie národního hospodářství*, 3. vydání, strany 473-484 a 492-495; seminář

M.47. Mezinárodní ekonomická integrace a její formy, globalizace ekonomiky

- Ekonomiky zemí se propojují nejen v důsledku vzájemných tržních vztahů, ale i pod vlivem rozhodnutí svých vlád
- Mezinárodní ekonomická integrace **posiluje vzájemný obchod mezi zeměmi** a další formy mezinárodních ekonomických vazeb

Hlavní cíle mezinárodní ekonomické integrace:

462

- Odstraňování překážek bránících volnému pohybu zboží, služeb, práce a kapitálu
- Koordinace hospodářské politiky jednotlivých zemí (daňové, rozpočtové, měnové)

Stupně integrace

1. Zóna volného obchodu

463

- 2 nebo více zemí se dohodne, že mezi sebou sníží nebo zruší cla na některé výrobky
- *příklady*
 - **ASEAN** (Brunej, Indonésie, Malajsie, Filipíny, Singapur, Thajsko)
 - **NAFTA** (Kanada, Mexiko, USA)
 - **EFTA** (Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko)

2. Celní unie

464

- sdružení zemí, které se dohodly na omezení vzájemných obchodních bariér a zároveň uplatňují společné celní sazby vůči třetím zemím – tzv. **společný celní sazebník**
- *příklady*
 - Celní unie EU- Turecko
 - Jihoafrická celní unie
 - (do roku 2004 tvořilo celní unii i Česko a Slovensko)

3. Společný trh

465

- členské státy odbouraly veškerá cla, používají společný celní sazebník vůči třetím zemím a je mezi nimi zabezpečen **volný pohyb zboží, služeb, práce a kapitálu**
- *příklad*
 - Evropské společenství v 80. letech
- vyšší stadium společného trhu je **Jednotný vnitřní trh**
 - členské země zavedly i společné technické a jiné normy pro své výrobky a služby
 - vnitřní hranice pro pohyb zboží, služeb práce a kapitálu již mezi v podstatě neexistují
 - příklad: Evropská unie od 1. poloviny 90. Let 20. Století

4. Hospodářská unie

466

- ekonomiky zemí, které jsou plně zapojeny do jednotného vnitřního trhu, přenášejí část svých pravomocí na **nadnárodní instituce**
- instituce mohou spolurozhodovat o společné obchodní politice, daňových předpisech, rozpočtových pravidlech, sociální politice

5. Měnová unie

467

- jejím předpokladem je hospodářská unie
- členské státy používají jako zákonné platidlo společnou měnu
- k přijetí hospodářské a měnové unie se zavázala ČR se vstupem do EU
- vrcholem je úplná ekon. a pol. integrace, kdy samostatné státy splynuly v nový celek řízený z jednoho centra (sjednocení Německa 1990)

Mezinárodní organizace

468

- vznikly na podporu mezinárodních ekonomických vztahů
- **MMF**
- **OECD Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj**-diskusní fórum pro výměnu ekonomických informací a zkušeností (boj s korupcí)
- **WTO**-Světová obchodní organizace- pravidla obchodování mezi členskými státy, též slouží jako fórum pro jednání o změnách těchto pravidel a také jako orgán pro urovnávání sporů týkajících se mezinárodního obchodu
- **WB Světová banka**- poskytuje státům prostředky pro zmírnění chudoby a hospodářský rozvoj, soustřeďuje se především na rozvojové země

Ekonomická globalizace

469

- **globalizace**= rostoucí mezinárodní pohyb zboží, práce a kapitálu, ale i technologií či politických a kulturních hodnot spojený s rozvojem dopravy a komunikace, který vede ke zvyšujícímu se ekonomickému, politickému a kulturnímu propojení osob, podniků i národních ekonomik současného světa
- **Projevy**
 - růst mezinárodního obchodu
 - rychlý růst mez. kapitálových toků včetně přímých zahraničních investic
 - zvyšování ekonomicky podmíněné migrace
 - rozvoj mezinárodních ekonomických organizací a dohod (MMF, OPEC- Organizace zemí vyvážejících ropu, WTO-Světová obchodní org.)
 - rostoucí přemísťování výroby prováděné v mezinárodním měřítku v souvislosti s vývojem poptávky a nákladů v jednotlivých zemích
 - rozvoj nadnárodních podniků působících současně ve velkém počtu zemí
- **Přínos**
 - volný obchod a volný pohyb práce a kapitálu pro hospodářský růst
- **kritika**
 - růst ekonomických rozdílů mezi zeměmi - bohaté si polepsily více

TNH, Jan Urban, 3. doplněné a rozšířené vydání (str. 497-499)

M.95. Vývoj evropské ekonomické integrace, jednotný vnitřní trh, hospodářská a měnová unie EU

Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO)

470

- 9. května 1950 navrhl francouzský ministr zahraničí Robert Schuman společné řízení francouzské a německé výroby uhlí a oceli jako strategických válečných surovin; tento den je dodnes oslavován jako Den Evropy
- v dubnu 1951 podepsalo 6 evropských zemí (Francie, Německo, Itálie, Belgie, Lucembursko a Nizozemsko) tzv. Pařížskou smlouvu, kterou bylo založení Evropské společenství uhlí a oceli; zajímavostí je, že tato smlouva, která vstoupila v platnost v roce 1952 byla uzavřena na 50 let a v roce 2002 toto integrační uskupení skutečně ukončilo svoji činnost

- právě v ESUO spatřujeme první nadstátní organizaci v Západní Evropě po WW2
- hlavní cíl: podřízení společné nadnárodní kontrole výroby uhlí a oceli a obchodu s nimi; tj. surovin pro výrobu zbraní
- společné instituce: Vysoký úřad, Rada ministrů, Společné shromáždění, Soudní dvůr

Evropské společenství pro atomovou energii a Evropské hospodářské společenství

471

- v roce 1957 podepsali zakládající země ESUO tzv. Římské smlouvy (na dobu neurčitou)
- Římské smlouvy zakládali dvě nová společenství:
 - **Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM)**
 - * cílem byla spolupráce při neválečném využití atomové energie (zásobování, investice, nakládání s jaderným palivem, výzkum atd.)
 - **Evropské hospodářské společenství (EHS)**
 - * hlavní cíl: vytvoření společného trhu (počítá se s postupným prohlubováním integrace)
 - * působnost a pravomoci: volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu; společné politiky (zemědělství, obchod, vnější vztahy, doprava, sblížení vnitrostátních právních řádů), sblížení hospodářských politik

Evropská společenství

472

- v roce 1967 byla podepsána tzv. Slučovací smlouva, na jejímž základě byla vytvořena jedna společná Rada (ministrů) a jedna (Evropská) Komise jako společné orgány pro všechna tři společenství (ESUO, EUROATOM a EHS), která se počala označovat jako **Evropská společenství**
- v souvislosti s tím bylo přijato důležité rozhodnutí o financování společenství; základem byly příspěvky členských států, ale také cla, daň z přidané hodnoty a zemědělské dávky

EU a nové členské státy

473

- členské státy Evropských společenství v průběhu let přibývaly (1973 - VB, Irsko a Dánsko; 1981 - Řecko; 1986 - Španělsko a Portugalsko; 1995 - Švédsko, Finsko a Rakousko)
- EU vznikla na základě Maastrichtské smlouvy z roku 1993, nahradila tak Evropské společenství (bývalé EHS)
- Česká republika spolu s dalšími devíti zeměmi – Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko, vstoupila do EU 1. května 2004. Nyní tvoří Evropskou unii 27 členských států, k 1. lednu 2007 totiž přistoupily ještě Bulharsko a Rumunsko

Jednotný vnitřní trh

474

- EU 90. léta
- je dalším stupněm mezinárodní ekonomické integrace po společném trhu a celní unii
- členské země odbouraly veškerá cla, používají celní společný sazebník vůči třetím zemím, je mezi nimi zabezpečen volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu a oproti společnému trhu navíc zavedly i společné technické a jiné normy pro výrobky (vnitřní hranice mezi státy již prakticky neexistují)
 - **Volný pohyb zboží**
 - * zboží z celé EU je možno prodávat ve kterémkoli z členských států
 - * prodej zboží z členských států nesmí být na domácím trhu omezen vůči domácím výrobkům žádným clem ani speciální daní
 - **Volný pohyb osob**
 - * v případě volného pohybu osob se jedná o právo občana členské země EU volně cestovat, usazovat se a pracovat v jiných členských státech
 - * upravuje Schengenská smlouva, která odstranila vnitřní hraniční kontroly mezi státy, které k ní přistoupily

* institut občanství EU - občanem EU je každý člověk, který má občanství některého z členských států

· občan má právo v místě svého pobytu volit do Evropského parlamentu a místních zastupitelstev

– Volný pohyb služeb

* poskytování služeb přes hranice, tzn. bez toho, že by byl podnikatel ve státě, kde službu poskytuje, usazený

– Volný pohyb kapitálu

* volný pohyb kapitálu je základním a možná i nejdůležitějším prvkem jednotného vnitřního trhu EU

* znamená volný pohyb finančního kapitálu i hmotného majetku po členských zemích EU

* v praxi to znamená, že občané EU mohou využívat finančních služeb i v jiných členských státech Unie

Hospodářská a měnová unie (HMU)

475

- ještě vyšší fáze mezinárodní ekonomické integrace
- ekonomiky jednotlivých zemí přenášejí část svých pravomocí na nadnárodní instituce (např. spolurozhodování o obchodní politice nebo rozpočtových deficitech členských zemí)
- proces harmonizace hospodářských a měnových politik členských států směřující k zavedení jednotné měny
- ve fázi HMU je EU v současnosti
- HMU byla jedním z hlavních témat mezivládních konferencí, které uzavřely svá jednání v Maastrichtu v prosinci 1991
- **Tři fáze HMU**

– První fáze

* začala 1. července 1990 (= moc pěkný datum :-)) a přinesla několik důležitých kroků:

- úplně volný pohyb kapitálu v rámci EU (zrušení devizových kontrol);
- zvýšení částí zdrojů věnovaných na odstranění nerovností mezi evropskými regiony (strukturální fondy);
- hospodářská konvergence prostřednictvím mnohostranného dohledu nad hospodářskými politikami členských států

* Druhá fáze

- začala 1. ledna 1994 a její součástí bylo:
- zřízení Evropského měnového institutu (EMI) ve Frankfurtu; EMI byl složen z guvernérů centrálních bank zemí EU;
- nezávislost národních centrálních bank;
- definice pravidel pro snížení národních rozpočtových deficitů.

– Třetí fáze

- * zavedení eura - 1. ledna 1999 euro přijalo 11 zemí EU (Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko a Španělsko), 1. ledna 2001 se připojilo Řecko
- * Funkci EMI převzala Evropská centrální banka, která začala odpovídat za měnovou politiku definovanou a uplatňovanou v eurech.
- * 1. ledna 2002 byly v těchto 12 zemích eurozóny uvedeny do oběhu mince a bankovky eura. O dva měsíce později byly staženy z oběhu národní měny. Po tomto datu se euro stalo jediným zákonným platidlem na veškeré hotovostní a bankovní transakce v zemích eurozóny, které představují více než dvě třetiny obyvatelstva EU

Konvergenční kritéria, Pakt stability a růstu, Euroskupina

476

- následující informace se prolínají s informacemi v otázce o euru

Konvergenční kritéria

477

- každá země EU, která chce vstoupit do třetí fáze, musí splňovat těchto pět konvergenčních kritérií:
 - **cenová stabilita:** míra inflace nesmí překročit průměrnou míru inflace tří členských států s nejnižší inflací o více než 1,5 %;
 - **úrokové sazby:** dlouhodobé úrokové sazby se nesmí lišit o více než 2 % vůči průměrným úrokovým sazbám tří členských států s nejnižší inflací;
 - **deficity:** národní rozpočtové deficity musí být nižší než 3 % HDP;
 - **veřejný dluh:** nesmí překročit 60 % HDP;
 - **stabilita směnného kurzu:** směnné kurzy musí po dobu předchozích dvou let zůstat ve schváleném rozmezí

Pakt o stabilitě a růstu

478

- v otázce č. 23
- byl přijat Evropskou radou v červnu 1997
- představoval závazek k trvalé rozpočtové stabilitě a umožňoval potrestání každé země eurozóny, jejíž rozpočtový deficit by přesáhl 3%
- pakt byl však následně označen za příliš přísný a v březnu 2005 prošel reformou

Euroskupina

479

- Euroskupina je neformální orgán, v jehož rámci se setkávají ministři financí zemí eurozóny
- cílem těchto setkání je zajištění lepší koordinace hospodářských politik, kontrola rozpočtových a finančních politik zemí eurozóny a reprezentace eura na mezinárodním měnovém fóru

Nové členské státy a HMU

480

- splnění příslušných kritérií
- Slovinsko přijalo euro jako první ze zemí, které k EU přistoupily v roce 2004, když se k eurozóně přidalo 1. ledna 2007; o rok později ho následovaly Kypr a Malta

EU, Unie - Evropská unie / ESUO - Evropské společenství uhlí a oceli / EURATOM - Evropské společenství pro atomovou energii / EHS - Evropské hospodářské společenství / HMU - Hospodářská a měnová unie / EMI - Evropský měnový institut

Úvod do evropského práva, Pavel Svoboda, C.H.BECK, 4. vydání, 2011, str. 3-20; Evropská unie v kostce - http://www.falbr.cz/eu/publikace/105x148_Brozura_Kostka_-_final.pdf; ÚZ - Evropské právo

Dodatek 1

Seznam otázek

1. Absolutní a komparativní výhody v mezinárodním obchodě, vysvětlete na příkladu	M.1
2. Agregátní poptávka a nabídka, potenciální a reálný produkt	K.2
3. Aktiva, jejich druhy a vlastnosti, stanovení ceny aktiv	G.3
4. Automatické stabilizátory a jejich funkce, vysvětlete na příkladu	K.4
5. Bankovní systém, tvorba peněz a peněžní multiplikátor	I.5
6. Bezprostřední a konečné cíle měnové politiky, cílování inflace	I.6
7. Cenová a necenová konkurence, principy marketingu	C.7
8. Cenová, důchodová a křížová elasticita poptávky	D.8
9. Cíle, náklady, příjmy a zisk firmy	E.9
10. Cíle, principy a nástroje stabilizační politiky	K.10
11. Daně, jejich druhy a ekonomické vlastnosti, daňová politika	L.11
12. Deflace, její příčiny a důsledky, past likvidity a kvantitativní uvolňování	I.12
13. Devizové režimy a jejich národohospodářské důsledky	M.13
14. Diskontní, lombardní a repo sazba jako měnové nástroje	I.14
15. Efektivnost dokonalé konkurence	F.15
16. Efektivnost zdanění, daňové břemeno a „náklady mrtvé váhy“, Lafferova křivka	L.16
17. Ekonomická efektivnost, Paterovo a Kaldor-Hicksovo kritérium efektivnosti	B.17
18. Ekonomické aspekty správy korporací	E.18
19. Ekonomické chování byrokracie	N.19
20. Ekonomické multiplikátory a jejich význam (Keynesův multiplikátor, peněžní multiplikátor, fiskální multiplikátor)	K.20
21. Ekonomický pohled na vybrané právní formy podniků, jejich výhody a nevýhody	E.21
22. Ekonomický růst a rozvoj, zdroje a typy růstu, růstová politika	J.22
23. Euro a Maastrichtská kritéria, Pakt stability a růstu	L.23
24. Externality, jejich příčiny, důsledky a řešení	N.24
25. Financování firmy, finanční ukazatele a jejich funkce při řízení firmy	E.25
26. Finanční a měnová krize, možné příčiny a důsledky	K.26
27. Fiskální multiplikátory, efekt vytěsňování	K.27
28. Fiskální politika, její cíle a nástroje	K.28
29. Funkce a nástroje centrální banky	I.29
30. Hlavní historické a současné směry ekonomického myšlení	A.30
31. Hospodářská politika, její cíle, druhy a účinnost, magický čtyřúhelník	C.31
32. Hospodářský cyklus, jeho příčiny a fáze	K.32
33. Chování firem v podmínkách dokonalé a monopolistické konkurence	F.33
34. Chování firem v podmínkách oligopolu a monopolu	F.34
35. Implicitní a explicitní náklady firmy, ekonomický a účetní zisk	E.35
36. Inflace a její měření, druhy, příčiny a důsledky inflace, inflační daň	I.36
37. Instituce kapitálového trhu a jejich význam	G.37
38. Investiční akcelerační a multiplikátor a jejich význam pro průběh hospodářského cyklu	K.38
39. Investování a spekulace, vznik a důsledky „investičních bublin“	G.39
40. Kapitál, jeho vznik, formy a funkce	G.40
41. Komoditní peníze, zlatý standard, peníze s nuceným oběhem	I.41
42. Konkurenční politika, antimonopolní zákonodárství, regulace přirozených monopolů	F.42
43. Kvantitativní teorie peněz a cen, Fisherova rovnost	I.43
44. Marginální náklady a jejich význam	E.44
45. Měnová báze a tvorba peněz, peníze jako dluh	I.45
46. Metody měření HDP	B.46
47. Mezinárodní ekonomická integrace a její formy, globalizace ekonomiky	M.47
48. Mezinárodní měnové vztahy, devizové trhy, optimální měnové zóny	M.48
49. Model ekonomického koloběhu	B.49
50. Monetární politika a její nástroje	I.50

51. Nabídka a poptávka na trhu peněz, cena peněz, výnosová křivka	I.51
52. Nabídka, poptávka a rovnováha na trhu kapitálu	G.52
53. Náklady a nákladové křivky firmy, analýza firemních nákladů	E.53
54. Náklady alternativ a utopené náklady, ilustrujte na příkladech	B.54
55. Národohospodářské agregáty a jejich význam	B.55
56. Nástroje expanzivní fiskální a monetární politiky, jejich význam a účinnost	I.56
57. Nástroje restriktivní měnové a rozpočtové politiky, jejich význam a účinnost	I.57
58. Nedokonalá konkurence, příčiny vzniku a hlavní typy, ztráta blahobytu v podmínkách nedokonalé konkurence F.58	
59. Nezaměstnanost, příčiny, druhy a měření, vztah nezaměstnanosti a inflace	H.59
60. Nezávislost a odpovědnost centrální banky	I.60
61. Normální zisk firmy, ekonomická renta a její dobývání	E.61
62. Omezení měnové a fiskální politiky	I.62
63. Peníze, jejich funkce a formy, úloha zlata v dějinách	I.63
64. Platební a obchodní bilance, jejich struktura a význam	M.64
65. Poptávka a nabídka na trhu práce, vliv substitučního a důchodového efektu na nabídku práce	H.65
66. Poptávkové a nabídkové šoky, jejich vliv na recesi	K.66
67. Primární a sekundární kapitálové trhy a jejich význam	G.67
68. Principy ekonomické teorie veřejné volby	N.68
69. Produktivita práce a kapitálu a jejich faktory, politika nabídkové strany	J.69
70. Přebytek výrobce a spotřebitele, efektivita tržní rovnováhy	D.70
71. Předmět národohospodářské teorie a její základní kategorie	A.71
72. Rozdělení důchodů, nerovnosti v důchodech, přerozdělovací procesy a jejich nástroje	H.72
73. Selhání vlády a jeho příčiny	C.73
74. Soukromé a veřejné statky, veřejné poskytování statků	N.74
75. Státní regulace trhů, ceny ve smíšené ekonomice	C.75
76. Státní rozpočet, základní struktura jeho příjmové a výdajové stránky	L.76
77. Státní zásahy do cen, jejich příčiny, důsledky a efektivita	D.77
78. Struktura trhu a tržní síla, relevantní trh	F.78
79. Subjekty kapitálového trhu	G.79
80. Teorie hospodářského růstu	J.80
81. Transakční náklady a Coaseův teorém	N.81
82. Trh a tržní systém, typy trhů	C.82
83. Trh dokonalé konkurence a postavení firmy na tomto trhu	F.83
84. Trh práce (poptávka, nabídka a rovnováha)	H.84
85. Trhy výrobních faktorů, jejich úloha, specifika a regulace	B.85
86. Tržní a netržní faktory determinace mezd, mzdová strnulost, jej příčiny a důsledky	H.86
87. Tržní cena a její funkce	C.87
88. Tržní selhání, jeho druhy a příčiny, ilustrujte na příkladech	C.88
89. Typy ekonomických subjektů, jejich postavení a úloha v národním hospodářství	B.89
90. Veřejná a soukromá řešení tržních selhání	C.90
91. Veřejná produkce statků, její příčiny a důsledky	N.91
92. Veřejné a částečně veřejné statky, společné zdroje	N.92
93. Veřejné finance, jejich funkce a složky, státní rozpočet a jeho deficity	L.93
94. Vymezení peněz, peněžní zásoba a peněžní agregáty	I.94
95. Vývoj evropské ekonomické integrace, jednotný vnitřní trh, hospodářská a měnová unie EU	M.95
96. Význam a struktura rozvahy firmy	E.96
97. Základní ekonomické otázky, typy a odlišnosti ekonomických systémů	B.97
98. Základní ekonomické principy a modely, metodické chyby ekonomického uvažování	B.98
99. Zákon klesajícího mezního produktu, princip úspor z rozsahu	E.99
100. Zákon poptávky, zákon nabídky, zákon poptávky a nabídky, zákon jedné ceny	D.100